

REZISTENȚĂ ANTICOMUNISTĂ ȘI REPRESIUNE ÎN SATUL ROMOS DIN JUD. HUNEDOARA. STUDIU DE CAZ: ARDEREA ARIEI

Prof. drd. Adela- Emanuela ORDEAN²⁸³

Abstract: *The present study brings to light an unusual topic about the issue of collectivization of agriculture at the level of Romos village in Hunedoara country. After the establishment of the communist regime in Romania, the new political power was interested in materializing the communist ideology following the Soviet model. In this sense, in 1949 starts the process of collectivisations of agriculture, the first massive movement of communist, wich affected the peasants both economically and socially.*

Transformations initiated by the regime have resulted in waves of anti-communist resistance of the peasants, always followed by repression. The same scenario, but with others actors, also occurs in Romos. Here, in the context of agricultural collectivisation, or how the communist authorities imposed the collection of wheat quotas, in the summer of 1950 has been one of the biggest disasters of the peasants in the locality: the burning of the Aria, the place where the villagers were forced to take their harvested wheat. The event was marked by an explosion of violence between the villagers and communist authorities, followed by repression and arrest.

Reconstituted on the basis of oral history, the day when Aria burned, remained alive in the memory of the elderly.

Keywords: *Collectivization of agriculture, Aria, anti-communist resistance, repression, oral history.*

În anul 1946, Winston Churchill a susținut la Universitatea Westminster din Fulton, Missouri, un celebru discurs în care a formulat faimoasa frază: *De la Marea Baltică la Adriatică, de la Szczecin la Trieste, o cortină de fier a coborât peste Europa*. Cuvintele lui Churchill au descris realitatea existentă în „bătrânul continent” la scurt timp după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale.

În această Europă divizată între apusul democratic și răsăritul comunist, România a avut nefericita șansă să se găsească la est de „cortina de fier”, acolo unde URSS se îngrijea de materializarea comunismului în statele sale satelit, materializare care s-a întreprins cu ajutorul Armatei Roșii și prin mijloace violente care s-au soldat cu pierderea unui mare număr de vieți omenești.

În România, instaurarea regimului comunist s-a realizat în ianuarie 1948, imediat după abdicarea forțată a regelui Mihai (30 decembrie 1947). Fiind un regim totalitar, comunismul a atins toate compartimentele vieții sociale, a derulat un proces complex de transformare radicală a economiei și a structurilor politice, care s-au întreprins, bineînțeles, după modelul sovietic. În contextul acestor procese de

---

²⁸³ Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj Napoca, Școala Doctorală „Istorie, civilizație, cultură”; Liceul Teoretic „Aurel Vlaicu” Orăștie, Hunedoara.

transformare, care aveau ca scop să distrugă *vechea ordine socială*²⁸⁴ și de a *întruchipa un viitor mai civilizată al omenirii*²⁸⁵, și-au făcut apariția rezistența anticomunistă și represiunea.

În continuare, prezentul articol tratează și pune în lumină un subiect inedit pe tema rezistenței anticomuniste și a represiunii din satul Romos, județul Hunedoara, o așezare amplasată *la sud de râul Mureș, la jumătatea distanței dintre lanțurile montane Șureanu și Orăștie, într-o zonă cu soluri fertile*²⁸⁶.

La nivelul satului Romos, rezistența anticomunistă și represiunea se găsesc în legătură cu procesul de colectivizare a agriculturii, proces inițiat oficial în timpul Plenarei C.C. al P.M.R. din perioada 3-5 martie 1949²⁸⁷. Colectivizarea agriculturii însemna, în viziunea comuniștilor, calea ideală prin care se putea elimina „exploatarea omului de către om”, dar și prin care economia țării se putea dezvolta.

*Ne sprijinim pe țăranimea săracă, întărim alianța cu țăranimea mijlocășă și purtăm un război fără cruțare împotriva chiaburimii*²⁸⁸, a fost lozinca procesului de colectivizare. Conținutul acesteia reflectă atât împărțirea țăranilor în trei categorii, după criteriul averii, respectiv: țărani săraci, țărani de mijloc și țărani înstăriți (chiaburi), cât și modul în care s-a derulat transformarea socialistă a agriculturii.

Data fiind politica comunistă asupra agriculturii, în Romos rezistența anticomunistă s-a caracterizat prin revolte și împotriviri țăranesti, care timp de peste un deceniu nu au permis înființarea Gospodăriei Agricole Colective²⁸⁹. Dintre cele trei categorii de țărani, „elementele dușmănoase” erau reprezentate în special de chiaburi. Liderul comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej, vedea în țăranul chiabur un dușman al colectivizării, afirmând că acesta [...] *e periculos, e tenace, e combativ. Chiaburul se deosebește chiar de confracții săi burghezi de la oraș, prin aceea că nu face multă teorie. El pune mâna pe topor, pe ciocan, trage din ascunziș, își apără cu prețul vieții lui proprietatea pentru că la el există intrat în sânge acest sentiment de*

²⁸⁴ Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, Horia-Roman, *O idee care ne sucește mințile*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 27.

²⁸⁵ François Furet, *Inventarele comunismului*, Institutul European, Iași, 2017, p. 44.

²⁸⁶ Adela- Emanuela Ordean, *Memorie și istorie. Procesul colectivizării agriculturii în satul Romos din județul Hunedoara. Studiu de caz.*, Lucrare de licență, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca, 2015, p. 4.

²⁸⁷ Cosmin Popa, *Regimul comunist din România (1948-1949)*, în: Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compendiu*, Academia Română, Centru de Studii Transilvănene, Cluj-Napoca, 2007, p. 628.

²⁸⁸ Octavian Roske, *Radiografia unui eșec. Colectivizarea agriculturii în România*, în Ruxandra Ivan (coord), „*Transformarea socialistă*”. *Politici ale regimului comunist între ideologie și administrație*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 85.

²⁸⁹ Primăria comunei Romos, Fond Arhivă, *Dosar cereri de înscriere în G.A.C., Proces - verbal*, p. 15-17.

*proprietate*²⁹⁰. În contextul dat, în zona cercetată și-a făcut apariția, inevitabil, și represiunea comunistă, soldată cu amenințări, bătăi, deportări și arestări.

Cu ajutorul documentelor din arhiva Primăriei Romos și a istoriei orele am putut identifica acele aspecte din cadrul procesului de colectivizare care au determinat confruntări între țărani romosani și autoritățile comuniste. În acest sens, o schimbare majoră a fost dată de introducerea sitemului de cote pentru cereale, legume, produse lactate, carne și lână, pe care țărani trebuiau să le achite obligatoriu.

Sistemul de cote a vizat distrugerea vechilor gospodării țărănești, fiind totodată și o necesitate pentru aprovizionarea țării cu alimente, dat fiind faptul că producția agricolă din acea vreme era mult inferioară României burghezo-moșierească.

În urma interviuării unui număr de țărani în etate, am constatat că la nivelul satului Romos, din întregul proces de colectivizare se remarcă sistemul cotelor, respectiv modul în care acesta a fost întreprins. Sistemul în cauză este corelat de țărani întotdeauna cu locul numit în zona de cercetare drept Arie.

Deoarece strângerea cotelor de grâu nu se realiza potrivit planificării regimului, precum și din teama generată de faptul că țărani ar putea să înșele autoritățile comuniste, acestea din urmă au decis ca tot grâul secerat să fie strâns în locul numit Arie. *Acolo fiecare țaran își ducea grâul secerat, își făcea stogul, iar la final când se făcea treieratul, în prezența delegatului și a responsabililor cu colectatul cotelor, țărani predau cotele, după care dacă mai rămâneau cu ceva grâu îl luau acasă, dacă nu își luau doar paiele*²⁹¹.

În vara anului 1950 „seceta a ucis orice boare de vânt” la Romos, provocând în luna august unul dintre cele mai mari dezastre care s-au năpustit asupra comunității în veacul trecut. În acest sens, interviuata Ivan Anuța mărturisește: *Pe urmă să povestesc ce s-a întâmplat. I-a lămurit pe oameni, i-a obligat de fapt, ca tot grâul ce îl recoltau de pe câmp să îl adune la Arie. Acolo nepăstrându-se distanța dintre stoguri, fiind foarte cald, de la tractor în timpul treiertaului s-a aprins Aria. A fost un dezastru! Romosanii sunt niște oameni foarte liniștiți, foarte, foarte, noi zicem moi, dar atunci am văzut ce nu mi-am putut închipui niciodată, o revoltă! Au început să îi bată pe toți activiștii de partid, pe cine au întâlnit în cale, pentru că au rămas fără grâu, fără paie pentru animale, fără pleavă, că și aia era importantă. Totul era important! După toată revolta asta, noaptea au urmat arestările. Au fost arestați de la noi din sat, de securitate, tineri, aș putea spune și mai bătrâni, și i-au dus direct la Sibiu. La Sibiu au fost închiși trei sau patru luni de zile, printre care și Lomonar Elena, care este singura ce mai trăiește dintre cei arestați*²⁹².

²⁹⁰ Octavian Roske, *Radiografia unui eșec. Colectivizarea agriculturii în România*, în Ruxandra Ivan (coord), „Transformarea socialistă”. *Politici ale regimului comunist între ideologie și administrație*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 79.

²⁹¹ Adela - Emanuela Ordean, *op. cit.* p. 24.

²⁹² Anuța Ivan, născută în 1938, intelectual, Romos, aprilie 2015.

Evenimentul din august 1950 nu apare consemnat în documentele din Arhiva Primăriei Romos. Astfel am făcut apel din nou la istoria orală. Lomonar Elena, azi în vârstă de 89 de ani, este una dintre cele 12 persoane care au fost arestate din cauza revoltei săvârșite la Arie. În acest sens, interviuata mărturisește: *Partidul Comunist Român, respectiv Clonța Ion, care o fost președinte, și Buzdugan, care o fost secretar, i-o obligat pe țărani noștri să își ducă tot grâul acolo la Arie, tot acolo. Or' ars zăci de tone de grâu acolo. Explozie o făcut. Apă nu era, râul era ca sec, până or' adus ei apă de la Mureș, s-o dus tot grâul. Ei or' vrut ca oamenii să ducă grâul acolo ca să aibă ei siguranța că își iau cotele. De la neglijență o ars tot grâul, că tractorul avea eșapamentul spart și o făcut scânteie și o luat foc grâul. Dacă vedeai ce era, numa scrum, tot scrum. Tot stogul o ars. După aia oamenii or' trebuit să cumpere alt grâu. Atunci când o ars Aria o fost nenorocire, un fel de răscoală, dar anii următori oamenii și-or dus grâul acasă, nu or vrut să mai ducă la Arie*²⁹³. Întrebată fiind de ce a ajuns să fie arestată, Lomonar Elenă răspunde: *Eu de supărare am dat jos pe secretarul Sfatului, Buzdugan, de pe bicicletă. Altceva nu am făcut. Aia o căzut jos de pe bicicletă într-o groapă, eu m-am dus mai departe la grămada de oameni care veniseră de la raion, și ăștia ai noștri erau cu ciomagele și dădeau în grămada aia. Că sub conducerea lor s-o făcut ce s-o făcut*²⁹⁴.

Despre primarul satului, Clonța Ion, în timpul căruia a avut loc tragicul eveniment, aflăm că *o fugit la Biserica săsească, de frică că-l bat oamenii, și s-o suit în turnu' bisericii și de acolo să uita, supraveghea de acolo să vadă focu' și ce să întâmplă*²⁹⁵. Chiar dacă a reușit să scape de răzbunarea țărănilor, Clonța Ion a fost arestat de autoritățile comuniste pe motiv de neglijență, ajungând, potrivit istoriei orale, la Canalul Dunăre-Marea Neagră²⁹⁶.

În privința valului de arestări care a avut loc în noaptea de după arderea Ariei, interviuata Lomonar Elena mărturisește: *Noaptea mă trezesc că vine după mine și mă ia din pat. Am fost 12 inși din sat pe care ne-o luat: Blidar Saveta, Ștef Aurica, Blidar Adam, Sâvucu*²⁹⁷, *Baba Ioan, Ștef Gheorghe, Căstăian Gheorghe*²⁹⁸, *un sas*²⁹⁹, *Lie lui Pătru*³⁰⁰, *Ordean Teodor, Gheorghe Lie a lui Gligor*³⁰¹ *și eu, Lomonar Elena. Ne-a luat într-o dubă, că nu vedeam nimic. Ne-o dus la Orăștie, ne-o ținut peste noapte acolo, după aia o venit o mașină și ne-o îmbarcat. O zis că ne duce la Sibiu și așa o fost, ne-o dus la Sibiu. Am stat acolo la securitate două săptămâni, după aia ne-o dus la penitenciar la Sibiu, unde eram nouă într-o cameră. Erau paturi*

²⁹³ Elena Lomonar, născută în 1930, țărăncă, Romos, aprilie 2015.

²⁹⁴ *Ibidem*.

²⁹⁵ Anuța Ordean, născută în 1939, țărăncă, Romos, martie 2015.

²⁹⁶ *Ibidem*

²⁹⁷ Iosif Ilea.

²⁹⁸ Gheorghe Căstăian-Ștefănescu.

²⁹⁹ Matei Moss.

³⁰⁰ Vasile Purcar.

³⁰¹ Ștef Gheorghe.

suprapuse, toate îmbâcsâte, nu te puteai mișca. O fost foarte rău. Dormeam cu Blidar Saveta într-un pat și pătura avea un petec și ne sfădeam care să ne acoperim cu petecu' ca să ne fie mai cald. Pe noi ne-o băgat la instigare publică, îți închipui că ne-o judecat tribunalul militar din Sibiu, ăia ne-o judecat după tri luni de zile. Apoi doctor Baiciuc o avut ceva relații și ne-o ajutat la proces, se cunoștea cu Petru Groza și o intervenit la acesta³⁰².

În lumea satului, Lomonar Elena a rămas cunoscută pentru cântecul pe care l-a compus în perioada sa de detenție.

*Vinde mamă rochia
Și-mi plătește temnița
Și mai vinde și-un păpuc
Și plătește la haiduc
Să-mi dea drumul să mă duc.
Vinde-ți și mărgelele
Și-mi plătește fierele
Și mai vinde și-o bazma
Că mi temnița prea³⁰³.*

Tot despre detenția la Sibiu ne vorbește și interviuatul Ordean Dorel, al cărui bunic, Ordean Teodor, s-a aflat printre cele 12 persoane arestate. *L-a dus la Sibiu, unde l-a pus la munci care erau inutile, dar [care] se făceau doar pentru batjocura chiaburilor. Un exemplu a fost că la Sibiu, la moară, până la amiaz a fost pus să suie sacii cu grâu sus în moară, iar după amiaz a fost pus să îi coboare, pentru a-și bate joc de el³⁰⁴.*

Revenind la Romos, autoritățile comuniste nu au ținut cont de situația dificilă în care se aflau țăranii afectați. Pierderile erau enorme, iar familii întregi au rămas fără grâu pentru hrana proprie și a animalelor, dar și fără grâu pentru semănat în toamna ce avea să vină. Cu toate acestea, țăranii au fost obligați să-și achite cota de grâu³⁰⁵.

Cu ajutorul istoriei orale am identificat câteva soluții la care au apelat sătenii cu scopul de a-și achita „datoria față de stat”, dar și de a-și asigura hrana și grâul pentru semănat. În acest sens, interviuata Ordean Anuța mărturisește: *O ars stogurile de grâu ale noastră, ale lu' Stoicoi Ioan, ale lu' tata, a lu' Berian Vasile, bunicu', tata lu' mama, și a lu' sora lu' mama, Dăiescu Ana. Și la ăștia, toți tri' nemoteni, o ars [grâul]. Și o bătrână de icea din Romos, o chema Motroc Ana, o avut pretene la Romoșel³⁰⁶ și ceva neamuri, și s-o dus să ceară grâu di pi la alea și di la cine o putut, pentru noi, să ne ajute. Nu știu cât o strâns. În continuarea interviului, aflăm că*

³⁰² Elena Lomonar, născută în 1930, țărăncă, Romos, aprilie 2015.

³⁰³ *Ibidem*.

³⁰⁴ Dorel Ordean, nepot de chiabur, ianuarie 2015.

³⁰⁵ Aurel Răduțiu, *Romos (jud. Hunedoara). File de cronică 1850-1950*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2015, p. 366.

³⁰⁶ Sat vecin, aflat în comuna Romos.

țăranii au trebuit să parcurgă distanțe mari pentru a cumpăra grâu la un preț acceptabil situației lor. *S-or dus pe unde era grâu mai lesne și or cumpărat. O trăbuit grâu să facem să ducem la moară să facem pită, să sămănăm. Cam di pin' Oltenia [au cumpărat]. [Țăranii] mergeau cu trenu', îl aduceau cu trenu' până la gară la Orăștie. Tata știu c-o fost [în Oltenia] după grâu.*

Arderea Ariei nu s-a soldat doar cu represiunea întreprinsă de comuniști, ci și cu declararea localității ca „sat revoluționar”, o etichetă care le-a adus sătenilor noi dificultăți și care i-a urmărit până la căderea regimului comunist. După acest eveniment autoritățile comuniste au decis ca țăranii să aprovizioneze Aria cu butoaie umplute cu apă. Dar această măsură nu era privită de țăranii cu eficacitate, ceea ce i-a determinat pe comuniști să le accepte sătenilor propunerea de a-și duce grâul acasă.

După aproape 70 de ani de la arderea Ariei, acea parte a sătenilor, căroro timpul le-a consacrat șansa de a mai fi printre noi, privesc cu emoție, suferință și umilință povestea Ariei, a zilei în care truda lor de luni și luni s-a năruit, a zilei în care au rămas fără hrană.

În urma celor expuse în prezentul articol, putem concluziona că rezistența anticomunistă și represiunea întreprinsă de regimul comunist sunt prezente și la nivelul satului hunedorean Romos, acestea găsindu-se în legătură cu procesul de colectivizare a agriculturii, un proces care în zona cercetată s-a încheiat doar în 8 februarie 1962³⁰⁷.

---

³⁰⁷ Primăria Comunei Romos, Fond Arhivă, *Dosar cereri de înscriere în G.A.C., Proces verbal*, p. 15-17.